

KLEBELSBERG KUNO EGYETEMPOLITIKAI TÖREKVÉSEINEK FŐBB JELLEMZŐI

Kékes Szabó Mihály

József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék

Gróf Klebelsberg Kuno 1875. november 23-án született és 64 évvel ezelőtt, 1932. október 11-én halt meg. Életrajzírója, *Husztai József* szerint „Klebelsberg küldetéses ember volt: földünkre küldetett, hogy legmélyebb elesettségünkben a magyar kultúra értékeinek megmentésével és további gyarapításával „nemzeti balsorsunkkal szemben” elszántan felvegye a harcot.” (*Husztai*, 1942. 7. o.)

Klebelsberg életművéről, kultúrpolitikai törekvéseiről 1945 után hosszú ideig nyilvános fórumokon nem, illetve csak elítélően „illet” és lehetett szólni. A hallgatás és elhallgatás homályát először – nem kis meglepetést keltve – *Glatz Ferenc* törte meg, aki művelődési miniszterként *Klebelsberg* progresszív kultúrpolitikai eszményei (pl. a közoktatás és a magasabb tudományok együttes fejlesztése, a népművelés hatékonyabb formáinak kialakítása, a magyar hagyományok és sajátosságok ötvözése az európai értékekkel) folytatásának szükségességét hangsúlyozta (*Glatz*, 1990. 5–8. o.).

Klebelsberg 1922. június 16-tól 1931. augusztus 24-ig irányította a Vallás- és Közoktatási Minisztérium munkáját. A kultusztárca átvételekor érzéseiről és gondolatairól így vallott: „Ember! te huszonöt évet töltöttél kulturális ügyek intézésével, tíz éve annak, hogy adminisztratív államtitkár lettél a kultuszminisztériumban, az ügykörnek minden sarkát, minden zegét-zugát ismered, tehát hogyan vállalhatnád ezt a feladatot?” (*Klebelsberg*, 1926. 387. o.)

Az idézett vallomásból kiderül, hogy *Klebelsberg* saját megítélése szerint is felkészülten, a miniszteri munkához szükséges tapasztalatok birtokában vállalta el a kultusztárca irányítását.

Felkészültségét – és egyben későbbi munkálkodásának kiindulási alapjait is – jelzi, hogy már 1910-ben memorandum-tervezetet állított össze a horvátországi és szlavóniai magyarok anyanyelvű iskoláztatása és népművelése érdekében, a világháború kitörése időszakában pedig munkatársaival kidolgozta azt a nagy iskolaépítési programot, amelynek a csonka országra eső részét később megvalósította.

Klebelsberg az egyetemi oktatás lényegi kérdéseivel is államtitkárként ismerkedett meg. Az 1912:XXXVI. tc. Debrecenben és Pozsonyban tudományegyetemek létesítését határozta el. Az újonnan alapított egyetemek megszervezésének gondját a minisztériumban nagyrészt *Klebelsberg* vállalta fel. Figyelmet érdemel az a tény is, hogy – a pozsonyi és a debreceni egyetemek mellett – a harmadik „vidéki” egyetemmel, a kolozsvári tudományegyetemmel szintén jó kapcsolatai voltak már kultuszminisztersége előtt. (1917.

április 1-én, Kolozsvár országgyűlési képviselőjeként elmondott programbeszédében új egyetemi tanszékek felállításának, internátusok építésének szükségességéről beszélt.)

A világháború, a trianoni békediktátum a történeti Magyarország széthullásával, területe kétharmadának elvesztésével zárult. *Klebensberg* kultuszminiszterként világosan felismerte, hogy a kényszerű katonai leszerelést, a gazdasági összeomlást, az ország mély válságát fokozná, ha a még meglévő kulturális intézményeink is csődbe jutnának. Meggyőződése szerint a kultúrát kell azon pontnak, kiindulási alapnak tekinteni, amely biztosíthatja a nemzet megmentését, megújítását és felemelkedését: „Valójában azon kincsek között, amelyek a magyar nemzetnek a nagy összeomlás után is megmaradtak, az első helyet foglalja el az a művelődési fölény, amellyel a magyar ma is bír az őt környező keleteurópai népek felett. Nekünk szent kötelességünk, hogy ezt a művelődési fölényt megőrizzük, megtartsuk, s úgy, amint apáinktól átvettük, fiainkra is átszarmaztassuk. A kultúra nem olyan kincs, amelyet pusztán őrzéssel meg lehetne tartani. A művelődést minden nemzedéknek verejtékes munkával kell újra és újra kiküzdenie s a nemzetnek is folyvást dolgoznia kell, hogy a maga művelődési szintjét fenntarthassa.” (*Klebensberg*, 1926. 74. o.)

Felfogása szerint a kultúrfőlény megőrzése megköveteli, hogy Magyarországot a háborús (katonai és gazdasági) összeomlás ellenére is Európa e részének legműveltebb államává kell tennünk.

A kultúrfőlény gondolata számos összefüggésben bukkan fel *Klebensberg* írásaiban. Tagadhatatlan, hogy hosszabb távon a magyar kultúrfőlénytől várta Trianon revízióját: „A tudás erejével döngethetjük a trianoni börtönajtót és a szellem szavával hirdethetjük a világ nemzeteinek a magyar igazságot.” (*Klebensberg*, 1930. 92. o.)

Ugyanakkor azt is világosan látta, hogy csak a tömegek magasabb műveltsége biztosíthatja a felnövekvő generációk megélhetését. „Nekünk olyan nemzedéket kell ma felnevelnünk, amely húsz év múlva meg fogja állani a versenyt az akkori más népek generációival. És én kérdezem, hogyha a német, az osztrák vagy a körülöttünk levő államok népiskolái majd ontják a nyolcosztályon át tanult intelligensebb tömegeket, vajjon akkor meg fognak e tudni állani a magyar dolgozó tömegek a maguk csekélyebb intelligenciájával a tanultabb nemzetek munkástömegeinek versenyében?” (*Klebensberg*, 1926. 318. o.)

A nemzeti műveltség megtartásának és továbbfejlesztésének két fő eszközt különböztette meg. Az egyiknek a népműveltséget, a tömegműveltség fejlesztését tekintette, másik eszköznek pedig a magasabb tudományok ápolását tartotta (*Klebensberg*, 1926). A miniszteri feladatkör átvételekor abban a kérdésben kellett döntenie, hogy az ország sorsát javítandó műveltségi színvonal emelését alul, a népoktatás és népművelés területén kezdje e meg, vagy a magasabb műveltség megőrzését és fejlesztését szolgáló intézmények működőképességét biztosítsa. A körülmények szorító nyomása alatt – elsősorban a népiskola érdemi fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges pénzügyi források elégtelensége miatt, illetve a kultúra reprezentáns intézményei anyagi ellehetetlenülésétől tartva – elsőként a magasabb tudományok megmentését és fejlesztését célzó akcióit indította meg.

Első nagyobb alkotása 1922-ben az Országos Magyar Gyűjteményegyetem megszerzése volt. A Gyűjteményegyetem a korábban elszigetelten működő intézményeket (az

Országos Levéltárát, a Magyar Nemzeti Múzeumot, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeumot, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumot, részben a budapesti egyetem könyvtárát, később a VKM könyvtárát, a külföldi intézeteket és a Tihanyi Élettani Intézetet) egyesítette és látta el autonómiával (*Klebensberg*, 1926).

A Gyűjteményegyetem létrehozásával párhuzamosan intézkedett a súlyos anyagi gondokkal küszködő Akadémia megsegítéséről és állami támogatásáról, valamint az elméleti és alkalmazott természettudományok összehangolt fejlesztése érdekében 1926-ban életre hívta az Országos Természettudományi Tanácsot, 1927-ben pedig megalkotta a Széchenyi István Tudományos Társaságot azzal a céllal, hogy a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem és a pénzügyi világ kiválóságait kapcsolatba hozza a természettudományokkal és a tudományos intézetekkel.

Az Országos Természettudományi Tanács elsősorban állami támogatással működött, a Széchenyi Társaság viszont kutatási céljaira az érdekeltektől gyűjtött hozzájárulást.

A külfölddel való kapcsolatok ápolása, a szellemi elszigeteltség feloldása és egyben az idegen nyelvek hatékonyabb elsajátítása érdekében külföldi ösztöndíjak létrehozásáról és collegium hungaricumok alapításáról fogadtatott el törvényt (1927:XIII. tc.).

Fontosnak tartotta a nagy nemzetek és a hazánkat körülvevő államok kultúrpolitikájának figyelemmel kísérését: „A nagy nemzetekét azért, hogy lássuk a világ kulturpolitikájának uralkodó eszméit és a magunkét ezekkel a világarámlatokkal állandóan összehangban tartjuk... De éberem kell figyelnem azt is, mi történik körülöttünk a szecessziós államokban és tovább keleten és délen a végből, hogy azt az előnyt, mellyel azokat a művelődési versenyben ma még megelőzzük, nemzeti katasztrófánk dacára továbbra is fenn tudjuk tartani.” (*Klebensberg*, 1926. 204–205. o.)

Beszédeiben visszatérően hangsúlyozta, hogy a környező államok új egyetemeket alapítanak, régi egyetemeik mellé új fakultásokat szerveznek, s ezekkel az intézkedésekkel nekünk is lépést kell tartanunk. Helyzete nem volt könnyű. Trianon után két egyetem maradt hajléktalanul (a kolozsvári és a pozsonyi), de a debreceni egyetemi építkezések is szüneteltek a háborús évek óta. Többé-kevésbé zavartalanul csak a budapesti tudományegyetem, a műegyetem és a nem régen felállított közigazdasági kar működhetett.

Az úgynevezett „menekült egyetemek” (a kolozsvári és a pozsonyi) problémáinak megoldása, valamint a debreceni egyetem működtetése heves vitákat váltott ki. Többen úgy vélekedtek, hogy az új határok között felesleges fényűzés lenne négy tudományegyetem fenntartása.

Klebensberg azonban törvényességi, érzelmi és racionális szempontokra hivatkozva ragaszkodott a menekült egyetemek elhelyezéséhez. A menekült egyetemek további működtetésének törvényességi alapjául a már *Klebensberg* minisztersége előtt elfogadott 1921:XXV. tc. szolgált. Erre utalva a következőképpen érvelt: „Vannak, akik a négy magyar egyetemet sokallják. A nemzetgyűlés, midőn az 1921:XXV. törvénycikket megalkotta s ezzel a menekült Erzsébet- és Ferenc József-egyetemek további fenntartását elhatározta, ezt bizonyára érett megfontolás alapján tette. S a törvényhozás komolyságába vetett hitet ingatná meg, ha egy-két év múlva elhatározásunkat ismét meg akarnánk másítani.” (*Klebensberg*, 1926. 494. o.)

Érzelmi megfontolások is szerepet kaptak állásfoglalásában: „... nincs katasztrófásabb egy nemzet pszichéjére, mintha szent céljai állandóan elérhetetleneknek bizonyul-

nak; az ilyen nemzet meghasonul önmagával, epéskedik s a végén elernyed.” (*Klebensberg*, 1926. 673. o.).

A kultúrfőlény gondolatának is ellentmondott volna, ha nem ragaszkodik a menekült egyetemek letelepítéséhez. „Én minden kulturális intézményhez a végsőkig ragaszkodom. Ragaszkodom az utolsó óvodához egy kicsi dunántúli faluban is... Ha egyetemet vesztenék, akkor az lenne a szerepem, mint annak a tengernagynak, aki egy egységet... veszített. Én pedig a magyar kultúráért folytatott harcban nagy egységet ... egyetemet veszteni nem akarok.” (*Klebensberg*, 1926. 487. o.)

A racionális szempont két vonatkozásban merült fel nála. Egyrészt a szukcesszív szolidaritás jegyében ragaszkodott ahhoz, hogy a VKM élén álló elődje művét (a menekült egyetemek elhelyezését) folytassa: „... van szukcesszív szolidaritás is, az egymást követő kultuszminiszterek között is kell szolidaritásnak lenni... Óriás baj a parlamentáris országokban, hogy sok utód valóságos virtust talál abban, hogy elődjének a munkáját lerontsa, reformjait módosítsa vagy visszacsinálja és így a kormányrudat ide-oda rángatja.” (*Klebensberg*, 1926. 520. o.; 1930. 94. o.)

Másrészt úgy látta, hogy „... ahol egy-egy tudományszakra csak egy egyetemi tanszék van, abban a tudományszakban tudományosságról egyáltalában szó sem lehet; egy ember nem képvisel tudományosságot, ott nincs eszmecsere, nincsenek viták, nincs meg az eszmék surlódása.” (*Klebensberg*, 1926. 523. o.)

Klebensberg végül – bár minisztersége előtt benne is felmerült egyik-másik egyetem egyesítésének a gondolata – a négy tudományegyetem fenntartása mellett döntött. Döntésére az is hatott, hogy a vidéki egyetemek kiépítésével a pesti egyetem – és általában a főváros – túlsúlyát, monopol helyzetét igyekezett ellensúlyozni. Gondolatmenete szerint az országban négyfajta, négy fokú közművelődési gócpontot kell kialakítani, amelyben „Budapest az egész országot összefogó központ; az egyetemi városok mint a magas kultúrának az ország területén tervszerűen szétosztott központjai; a törvényhatósági városok és megyei székhelyek, mint középiskolai városok és végül a járási székhelyek, ahol mindenütt polgári iskolák lesznek.” (*Huszt*, 1942. 230. o.)

Az új, középnagyságú egyetemek kialakításának terve, valamint az annak alapját adó városfejlesztési elképzelések szoros kapcsolatban álltak kultúrpolitikai törekvéseivel. Így látta, hogy a dualizmus időszakában világvárossá vált Budapest megfelelő magyar ellen-súlyát alkotta Bécsnek, de az új viszonyok között vidéki kultúrcentrumokat kell kifejlesztetni.

A vidéki egyetemek mindegyike sajátos nehézségekkel küzdött.

A debreceni egyetem az 1914–1915. tanévben kezdte meg működését. Ugyanebben az időben megkezdődtek az egyetemi építkezések és átalakítások is, de a világháború kitörésekor az építkezéseket leállították. *Klebensberg* már 1913-ban, az egyetem tényleges megnyitása előtt közigazgatási bíróként – tehát feladat- és ügkörébe nem tartozóan – munkaprogramot dolgozott ki az egyetem jövő feladatairól. Memorandumában az egyetem sajátos hivatásának jelölte meg a Balkánnal (török filológiával és történelemmel, bizantológiával, szlavisztikával) való foglalkozást, s az ezeknek megfelelő tanszékek felállítását. 1922-ben, az építkezések újbóli beindulásakor – alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez – lemondott arról, hogy Debrecen a keleti tudományok központjává tegye, de változatlanul ragaszkodott valamennyi fakultása megfelelő elhelyezé-

séhez. (Az építkezések gyorsaságát jelzi, hogy néhány klinikát már 1923. szeptember 23-án átadtak, a klinikai telepek egészét pedig 1926. október 23-án avathatták fel.)

A debreceni egyetemi építkezések (a szegedihez hasonlóan) nemcsak építési ütemük szokatlan gyorsasága miatt érdemelnek figyelmet, hanem azért is, mert azokban *Klebensberg* oktatáspolitikai döntéseinek egyéni sajátosságai is tükröződtek. Azt vallotta, hogy a kulturális beruházásokra állami fedezetet kell biztosítani, de az érdekelt városoknak is részt kell vállalniuk egy-egy intézmény felállításának költségeiből. A vidéki egyetemi városok közül különösen Szeged és Debrecen vállalt „erején felüli” áldozatokat egyetemei kiépítéséért. Az áldozatvállalás elutasítása – például Budapest esetében – nem hátráltathatta elképzeléseinek megvalósítását.

Klebensberg 1927-ben a műegyetem mellett, Lágymányoson szerette volna az ország legnagyobb természettudományi intézetét felépíteni, de a főváros nem vállalta a mocsaras részek feltöltését. Az elutasításra a Pesti Naplóban válaszolt: „A válasz világos és határozott... Engem tehát nem érhet az a vád, hogy az új létesítményeket nem ajánlottam volna fel a fővárosnak. Minthogy azonban Magyarországnak figyelemmel kell lenni a világ tudománypolitikájának irányzatára és szüksége van a természettudományi intézetekre, én nem állhatok meg munkámban. Az intézményekre nem egyik vagy másik városnak, hanem az egész nemzetnek van szüksége. És mivel a fővárosi törvényhatósági bizottság elhárította magától az áldozatokat, azért most oda kell mennünk, ahol nagyobb megértésre találunk... A szegedi egyetemnek van külön természettudományi kara, amelynek kifejlesztése most, hogy Budapest a természettudományi építkezéseket elhárította magától, aktuálissá válik...

Budapesttel szemben jó és tiszta a lelkiismeretem. Tálcán hoztam egy európai megoldást. A városnak teljes joga volt elfogadni vagy el nem fogadni. Határozata azonban új fejlődés folyamatát indította meg.” (*Glatz*, 1990. 425–427. o.)

Az egyetemi építkezések során *Klebensberg* arra törekedett, hogy az új létesítmények hasznosak, s egyben európai mércével mérve is szépek legyenek. A debreceni és szegedi egyetemi klinikák elhelyezése, Szegeden a Dóm tér kialakítása, az egyetemi épületek freskókkal való díszítése, a Dóm tér épületeinek árkádjai alatt elhelyezett Nemzeti Emlécsarnok, a Dóm orgonája, a Hősök kapuja időtállóan bizonyítja művészetek iránti érzékét, nagyvonalúságát. A kimagasló alkotásokra törekvés ugyanakkor takarékosággal is társult.

Glattfelder Gyula szeged-csanádi megyés püspök szavait idézve a szegedi Dóm téri épületek és az emlécsarnok, „... e művészeti csoda egyedüli magyarázata a szétszórt erők egyesítése, s hogy azokból az építményekből, melyeket városnak, államnak, egyháznak külön-külön szükségképpen fel kellett volna építeni, egy művészi lélek elgondolása és agitációja folytán több költség nélkül lett az ország egyik látványossága, díszje, a magyar alkotó zseninek messze földön dicsősége.” (*Huszt*, 1942. 284. o.)

Az új alkotások kétségtelenül propaganda célt is szolgáltak. A szegedi templomtér felavatása olyan időpontban történt, amikor az építőművészek budapesti nemzetközi kongresszusa ülésezett, a szegedi Dóm orgonája elkészültével is szándékosan esett egybe a budapesti nemzetközi orgonaművészeti kongresszus. A kongresszusok külföldi vendégei megcsodálták az új alkotásokat és hazájukban – *Klebensberg* reményeinek megfelelően – lelkes írásokban számoltak be a magyar kultúra eredményeiről.

A szépség és modernség igénye mellett építómunkáját célszerű megfontolások irányították. 1926-ban így adott számot az egyetemi építkezések állásáról: „... az elmúlt két évben már megnyitottam Pécsen a gyermekklinikát 120 ágygal és Debrecenben egy másikat 132 ágygal, holnapután pedig – Szegeden – egy egész klinikai telep alapkövét 83 ágyas gyermekklinika fundamentumába teszik le... A gyermekklinika mögött még e hónapban megkezdjük a nőgyógyászati és szülészeti klinikának, a magyar anya klinikájának munkáit (Klebensberg, 1926. 353. o.).

Klebensbergnek a szegedi klinikai építkezések alapköve letételénél elmondott beszédéről a Délmagyarország 1926. október 6-i száma adott hírt.

A tudósítás idézte a miniszter szavait: „Az optimizmus a politikai élet oxigénje. Ki képviseli a magyar jövőt, ha nem a magyar gyermek. A magyar gyermekek sorában bizony nagy pusztítást visz véghez a csecsemő- és gyermekhalandóság. Szegeden száz elveszületett közül tizenhat csecsemő hal meg, Csongrád vármegye területén tizenhét. Hollandiában, amelynek ugyanannyi a lakosa, mint Magyarországnak, nyolcezerre szorították le a csecsemőhalandóságot akkor, amikor nálunk harmincnyolcezer csecsemő hal meg, tehát harmincezer magyar ember életét lehet és kell megmentenünk... A magyar kultuszminiszter a magyar gyermek minisztere. Nem véletlen, hogy az egyetem alapkövének letételével éppen egy gyermekklinika alapkövét tettük le. Itt most nemcsak egy gyermekkórház épül, hanem főiskola is, amely orvosokat nevel a magyar gyermek számára.”

Klebensberg irányító, szervező munkája mellett számos írásában és beszédében foglalkozott a kultúra magasabb intézményeivel. Három intézményt tekintett különös fontosságúnak: a Magyar Tudományos Akadémiát, az egyetemeket, valamint a közgyűjteményeket (könyvtárakat, levéltárakat és múzeumokat). Az egyetem lényegét a tanításban és kutatásban látta. A vidéki egyetemek életre hívásával és működési feltételeik biztosításával – többek között – a magasabb szintű oktatás feltételeinek a megteremtéséhez kívánt hozzájárulni. Azt vallotta, hogy az „1000–2000 hallgatóval bíró kis egyetem hasonlíthatatlanul nagyobb tanítási eredményt tud felmutatni, mint az az elefantiázisban megbetegedett intézmény, mint aminő a budapesti egyetem volt.” (Glatz, 1990. 481. o.)

A pesti egyetem túlméretezettségét, az oktatók és diákok közötti kapcsolat személytelenségét visszatérően kritizálta. A vidéki egyetemeken megvalósíthatónak tartotta, hogy egy-egy tanárnak csak annyi növendéke legyen, amennyit személyesen megismerhet, ahánnyal egyénileg foglalkozhat. Használhatatlannak tartotta az olyan egyetemi oktatót, „... aki a katedra magasságaiból elszavalja, elmondja vagy elmotyogja a maga tudományát; egyébként az ifjúsággal nem törődik, s azután ismeretlen tömegeket levizsgáztat, pár futó perc alatt szerevezve felületes benyomást arról, hogy a vizsgázó komolyan tud-e, vagy csak a vizsgára van ad hoc bepaukolva... Ahol a tanár igaz pedagógus, ott valóságos munkaközösség fejlődik ki közte és tehetséges hallgatói között. Ez az eszmény, amely felé törekedni kell, ezért szeretném a csekélyebb létszámmal dolgozó vidéki egyetem munkáját, és ezért igyekszem a budapesti egyetem létszámát olyan mértékben lecsapolni, hogy a fővárosban is lehetővé tegyük a termékeny személyes kapcsolatot tanár és tanítvány között” – írta a *Pesti Napló* 1929. július 21-i számában (Glatz, 1990. 534–535. o.).

Az egyetemi végzettségűektől elvárta, hogy – amellet, hogy szakmájukhoz általában értenek – tudásoknak legyen olyan ága, amelyben különösen kiképezték magukat.

Az egyetemi oktatás rákfenéjének tartotta az előadások túlsúlyát, mert hallgatásra, passzivitásra kényszerítik a hallgatókat. Az oktatás új formáinak (a szemináriumoknak és a laboratóriumi gyakorlatoknak) az elterjesztésére törekedett. A tanszéki speciális könyvtárakat, valamint a természettudományi tárgyaknál a kísérleti laboratóriumokat tekintette a „magasoktatás” korszerű formáinak.

Az egyetemi oktatás színvonalának emelése érdekében megreformálta a bölcsészeti oktatást, a jogi oktatás szigorítását és korszerűsítését szorgalmazta, illetve revízió alá vette a közgazdasági egyetem tanítási rendjét.

A tanulmányi és szervezeti újítások mellett intézkedéseket dolgozott ki a diákság szociális gondjainak enyhítésére. A kollégiumi elhelyezési lehetőségek javítása érdekében Budapesten és a vidéki egyetemi városokban új internátusok kezdtek meg működésüket. (Szegeden a Horthy Miklós Kollégium és a Szent Imre Kollégium nyitotta meg kapuit minisztersége alatt.)

Klebelsberget ezer szál fűzte Szegedhez, Szeged környékéhez és az Alföld népéhez. 1926-tól Szeged országgyűlési képviselője volt, s ezt követően rendszeresen – általában kéthavonta – Szegedre leutazva találkozott választóival, felkereste az egyetemi építkezéseket, konzultált a város és az egyetem vezetőivel. Szeged iránti szeretetét jelzi, hogy 1928-ban – *Glattfelder Gyula* püspök közbenjárását kérve – engedélyt kért és kapott a Szentszéktől arra, hogy őt és feleségét haláluk után a fogadalmi templom kriptájában temethessék el.

Szeged iránti vonzalma nem volt egyoldalú. 1926-ban – az egyetemi építkezések megkezdésekor – az egyetem díszdoktorává avatta őt, 1930-ban pedig az egyetemi építkezések záróköve letétele, a Dóm felszentelése, a Nemzeti Emlékcsarnok átadása és az 5000. népiskolai tanterem felavatási ünnepségei során Szeged díszpolgárává fogadta *Klebelsberget*.

Halálakor a *Délmagyarország* így búcsúztatta: „Nem a politikust gyászoljuk benne és nem a minisztert. A politikust érhetne gáncs, a minisztert illethette kritika. De *Klebelsberg* városszeretete, teremtőereje, alkotóképessége, örökké lázas, örökké tevékeny, csak alkotásban megpihenő s nyugalmat csak a teremtésben találó fáradhatatlan aktivitása előtt barát és ellenfél egyformán meleg kegyelettel hajtja meg az elismerésnek immár fekete lobogóját...” (*Délmagyarország*, 1932. október 12.).

Kékes Szabó Mihály

Irodalom

Glatz Ferenc (szerk., 1990): *Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kuno válogatott beszédei és írásai (1917–1932)*. Válogatta, az előszót és jegyzeteket írta Glatz Ferenc. Európa Könyvkiadó, Budapest.

Husztí József (1942): *Gróf Klebelsberg Kuno életműve*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926. Athenaeum, Budapest, 1926.

Klebelsberg Kuno (1930): *Jöjjetek harmincas évek!* Athenaeum, Budapest.

ABSTRACT

MIHÁLY SZABÓ KÉKES: THE MAIN FEATURES OF KUNO KLEBELSBERG'S UNIVERSITY POLICY OBJECTIVES

Kuno Klebelsberg, Minister of Religious Affairs and Public Education between 1922–31, understood and professed that the only way for Hungarians to escape the deep lethargy of territorial losses and economic collapse after the first world war was to aspire for cultural supremacy by preserving and improving the cultural achievements of the nation. Because of the scarcity of financial resources, in his first years in office Klebelsberg provided the conditions for the operation of institutions that served the preservation and improvement of higher learning. Later he focused on the development of institutions for promoting access to culture and education for the entire population. Under the auspice of targeting cultural supremacy, he urged the relocation of the universities of Kolozsvár and Pozsony to Szeged and Pécs, respectively. These universities had been established earlier but were prohibited in their operation by the administration of Romania and Czechoslovakia, the countries which these regions had been annexed to. Klebelsberg provided for the establishment, building and equipping of the universities in the country towns of Szeged, Pécs and Debrecen (the last of which had been opened in 1914 but was operating under basic conditions because of the war.) Klebelsberg wished to develop the country universities into regional cultural centers. He expected the staff of departments of the same disciplines at different universities to provide new impetus to academic life in Hungary with discussions and debates. He obtained state support for the construction of university buildings but the towns in question also had to contribute to the costs of establishing the institutions. Klebelsberg insisted that the new buildings had to be functional as well as beautiful by European standards. Since the country universities were smaller than the Budapest institution, he believed that personal contact between professors and students would be possible there. He also promoted the greater use of more intensive forms of instruction, such as seminars and laboratory practices. He took several measures to raise the standards of instruction and to ease the welfare problems of students.

MAGYAR PEDAGÓGIA 96. Number 3. 253–260. (1996)

Levelezési cím / Address for correspondence: Kékes Szabó Mihály, József Attila Tudományegyetem Pedagógiai Tanszék, H-6722 Szeged, Petőfi S. sgt. 30–34.